किञ्चिच्छ्रवणयोग्यः स्यादुपांशुः स जपः स्मृतः।
मन्त्रमुच्चारयेद्वाचा वाचिकः स जपः स्मृतः॥
उच्चैर्जपादुपांशुः स्यादुपांशुर्दशभिर्गुणैः।
जिह्वाजपः शतगुणः साहस्रो मानसः स्मृतः।
जिह्वाजपः स विज्ञेयः केवलं जिह्वया बुधैः॥"
तत्र वर्ण्यं यथा,—
"विण्मूत्रोत्सर्गशङ्कादियुक्तः कर्म्म करोति च।
जपार्चनादिकं सर्व्वमपवित्रं भवेत् प्रिये!॥
मलिनाम्बरकेशादिमुखदौर्गन्ध्यसंयुतः।
यो जपेत् दहत्याशु देवता गुप्तिसंस्थिता॥
आलस्यं जृम्भणं निद्रां क्षुतं निष्ठीवनं भयम्।
नीचाङ्गस्पर्शनं कोपं जपकाले विवर्ज्जयेत्॥"
अथ करमालाजपनियमो यथा,—
"तर्ज्जनी मध्यमानामा कनिष्ठा चेति ताः क्रमात्।
तिस्रोऽङ्गुल्यस्त्रिपर्व्वाणो मध्यमा चैकपर्व्विका॥
पर्व्वत्रयं मध्यमाया मेरुत्वेनोपकल्पयेत्।
अनामामध्यमारभ्य कनिष्ठादित एव च॥
तर्ज्जनीमूलपर्य्यन्तं दशपर्व्वसु संजपेत्।
अनामामूलमारभ्य कनिष्ठादित एव च।
तर्ज्जनीमध्यपर्य्यन्तमष्टपर्व्वसु संजपेत्॥"
एतद्वचनन्तु अष्टोत्तरशतादिविषयम्।
शक्तिविषये पुनः।
"अनामिकाद्यं पर्व्व कनिष्ठादित्रिपर्व्विका।
मध्यमायाश्च त्रितयं तर्ज्जनीमूलपर्व्वेति॥
तर्ज्जन्यग्रे तथा मध्ये यो जपेत् स तु पापहृत्।
अनामामूलमारभ्य प्रादक्षिण्यक्रमेण च॥
मध्यादिमूलपर्य्यन्तमष्टपर्व्वसु संजपेत्॥"
श्रीविद्याविषये पुनः।
"अनामामध्यमायाश्च मूलाग्रयोर्द्वयं द्वयम्।
कनिष्ठायाश्च तर्ज्जन्याश्चैकं पर्व्व सुरेश्वरि!॥
अनामामध्यमायाश्च मेरुः स्यात् त्रितयं शुभम्।
प्रदक्षिणक्रमाद्देवि! जपेत्त्रिपुरसुन्दरीम्॥
कनिष्ठामूलमारभ्य प्रादक्षिण्यक्रमेण च।
तर्ज्जनीमूलपर्य्यन्तमष्टपर्व्वसु संजपेत्॥"
इदमपि अष्टोत्तरशतादिविषयम्॥*॥
"अङ्गुलीनां वियुक्तौ किञ्चिदाकुञ्चिते तले।
अङ्गुलीनां वियोगाच्च छिद्रे च स्रवते जपः॥
अङ्गुल्यग्रे च यज्जप्तं यज्जप्तं मेरुलङ्घने।
पर्व्वसन्धिषु यज्जप्तं तत् सर्व्वं निष्फलं भवेत्॥
गणनाविधिमुल्लङ्घ्य यो जपेत्तज्जपं यतः।
यद्वन्ति राक्षसास्तेन गणयेत् सर्व्वथा बुधः॥
हृदये हस्तमारोप्य तिर्य्यक् कृत्वा कराङ्गुलीः।
आच्छाद्य वाससा हस्तौ दक्षिणेन सदा जपेत्॥"
जपसंख्यायां विशेषमाह यथा,—
"नाचरेद्दर्भपर्व्वेण न धान्येन च पुष्पकैः।
न चन्दनैर्मृत्तिकया जपसंख्यां च कारयेत्॥"*॥
अथ विहितद्रव्यं यथा,—
"लाक्षाकुशोदसिन्दूरं गोमयञ्च करीषकम्।
एभिर्निर्म्माय वटिकां जपसंख्यान्तु कारयेत्॥"
अथ वर्णमालाजपनियमो यथा,—
"सबिन्दुं वर्णमुच्चार्य्य पश्चान्मन्त्रं जपेद्बुधः।
अकारादिक्षकारान्तं बिन्दुयुक्तं विभाव्य च॥
वर्णमाला समाख्याता अनुलोमविलोमतः।
पञ्चाशल्लिपिभिर्म्माला विहिता सर्व्वकर्म्मसु॥
अकारादिक्षकारान्ता वर्णमाला प्रकीर्त्तिता॥
चार्थं मेरुसूत्रं तत्र कल्पयेन्मुनिसत्तम!।
अनया सर्व्वमन्त्राणां जपः सर्व्वसमृद्धिदः॥"*॥
तस्य फलं यथा,—
"जपनिष्ठो द्विजश्रेष्ठोऽखिलयज्ञफलं लभेत्।
सर्व्वेषामेव यज्ञानां जायतेऽसौ महाफलः॥
जपेन देवता नित्यं स्तूयमाना प्रसीदति।
प्रसन्ना विपुलान् कामान् दद्यान्मुक्तिञ्च शाश्वतीम्॥
यक्षरक्षःपिशाचाश्च ग्रहाः सर्पाश्च भीषणाः।
जापिनं नोपसर्पन्ति भयभीताः समन्ततः॥
यावन्तः कर्म्मयज्ञाः स्युः प्रदिष्टानि तपांसि च।
सर्व्वे ते जपयज्ञस्य कलां नार्हन्ति षोड़शीम्॥
माहात्म्यं वाचिकस्यैतत् जपयज्ञस्य कीर्त्तितम्।
तस्माच्छतगुणोपांशुः साहस्रो मानसः स्मृतः॥"
इति तन्त्रसारः॥

जपनं, क्ली, (जप कुत्सायां+भावे ल्युट्।) जपः। इत्यमरटीका॥ (यथा, महाभारते।१२। १९६।७।
"संन्यास एव वेदान्ते वर्त्तन्ते जपनं प्रति॥")

जपपरायणः, त्रि, (जप एव परमयनं आश्रयो यस्य।) जपासक्तः। जपनशीलः। यथा,—
"शिवरात्रिव्रतं देव! पूजाजपपरायणः।
करोमि विधिवद्दत्तं गृहाणार्घ्यं महेश्वर!॥"
इति तिथ्यादितत्त्वम्॥

जपा, स्त्री, (जपन्ति तान्त्रिका अनयेति। जप+अप् ततष्टाप्।) जवापुष्पवृक्षः। इति हेमचन्द्रः। ४। २१३॥ तस्य पर्य्यायगुणाः।
"ओड्रपुष्पं जपा चाथ त्रिसन्ध्या सारुणा सिता।
जपा संध्याह्विनी केशा त्रिसन्ध्या कपवातचित्॥"
इति भावप्रकाशः॥
(विशेषवार्त्ता जवाशब्दे ज्ञातव्यः॥)

जभ, जभने। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-परं-अकं-सेट्।) जभनं मैथुनम्। जभति युवा। इति दुर्गादासः॥

जभ, इ जभने। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-परं-अकं-सेट्।) जभनं मैथुनम्। इ, जभते। इति दुर्गादासः॥

जभ, इ क गशि। इति कविकल्पद्रुमः॥ (चुरां-परं-सकं-सेट्।) गशीति अन्तर्भूतण्यर्थत्वान्नष्टीकरणे। इ क, जभयति पापं गङ्गा। इति दुर्गादासः॥

जभ, इ ड जृम्भे। गात्रशैथिल्य इति यावत्। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-आत्मं-अकं-सेट्।) इ, जभते। ड जभते। प्रत्यूषकाले भुजङ्गाङ्गनानां सुखेषु कामः प्रतिजृम्भतीव। इति गणरत्नानित्यत्वात्। इति दुर्गादासः॥

जभ, ड जृम्भे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-आत्मं-अकं-सेट्।) जृम्भो गात्रशैथिल्यमिति गोविन्दभट्टः। ड, जभते लोकः। शुद्ध जभोऽचीत्यस्येव शुद्ध आत्मनेपदप्रकरणे सूत्रविधानसामर्थ्यात्। इति दुर्गादासः॥

जम, उ भक्षे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-परं-सकं-सेट्। उदित्वात् क्त्वेट्।) उ, जमित्वा जान्त्वा। इति दुर्गादासः॥

जमू, य, पत्नी। इति जम्बतीशब्दटीकायां भरतधृतनामप्रपञ्चः॥

जमजौ, त्रि, (यमौ एकत्र सहचरौ सन्तौ जायेते इति। जन+ड। पृषोदरादित्वात् यस्य जः।) यमजौ। इति द्विरूपकोषः॥

जमदग्निः, पुं, (जमन् हुतभक्षणशीलः प्रज्वलित इत्यर्थः। तथाविधोऽग्निरिव। यद्वा, यमदग्निः। पृषोदरादित्वात् यस्य जः।) यमदग्निमुनिः। इति द्विरूपकोषः॥ स तु भृगुर्वशीक्ष्व ऋचीकमुनिपुत्रः परशुरामपिता च। इति श्रीभागवतम्॥ (अस्य जन्मविवरणादिकं महाभारते वनपर्व्वणि।११५-११६ अध्याययोर्द्रष्टव्यम्॥ असौ च सावर्णिके मन्वन्तरे ऋषिविशेषः। यथा, मार्कण्डेये।७६।९-१०।
"अत्रिश्चैव वशिष्ठश्च काश्यपश्च महामुनिः।
गौतमश्च भरद्वाजो विश्वामित्रोऽथ कौशिकः॥
तथैव पुत्रो भगवानृचीकस्य महात्मनः।
जमदग्निस्तु सप्तैते मुनयोऽत्र तथान्तरे॥")

जमनं, क्ली, (जम भक्षे+भावे ल्युट्।) जेमनम्। भोजनम्। इत्यमरटीकायां भरतः॥

जम्पती, पुं, (जाया च पतिश्च। राजदन्तादिगणे पाठात् जायाशब्दस्य जम्पादेशो निपात्यते।) जायापती। इत्यमरः। २। ६। ३८॥ द्विवचनान्तोऽयं शब्दः॥

जम्बालः, पुं, (जम्बु अदने+बाहुलकादुवालन्। यद्वा, जम्ब+भावे घञ्। जम्बं आलातीति। ला+कः।) पङ्कः। इत्यमरः। १। १०। ९॥ (यथा, श्रीकण्ठचरिते। २। १०।
"अवद्यजम्बालगवेषणाय
क्षतोद्यमानां खलसैरिभाणाम्।
कवीन्द्रवाङ्निर्झरनिर्झरिण्यां
संजायते व्यर्थमनोरथत्वम्॥")
शैवालः। इति मेदिनी। वे, ९१॥ केतकवृक्षः। इति शब्दरत्नावली॥

जम्बालिनी, स्त्री, (जम्बालः शैवालोऽस्यास्या इति। जम्बाल+इनिः।) नदी। इति हेमचन्द्रः।४।१४६॥

जम्बिरः, पुं, (जम्बीर+निपातनात् ह्रस्वः।) जम्बीरः। इति शब्दरत्नावली॥

जम्बीरः, पुं, (जम्बते भक्षते इति। जम्ब भक्षे+"गम्भीराद्यश्च।" इति निपातनात् ईरन् प्रत्ययेन साधुः।) फलवृक्षविशेषः। जामीर इति लोके इति च भाषा। तत्पर्य्यायः। दन्तशठः २ जम्भः ३ जम्भीरः ४ जम्बलः ५। इत्यमरः। २। ४। २४॥ जम्भी ६ रोचनकः ७ शोधी ८ जाचारिः ९ दन्तहर्षणः १० गम्भीरः ११ जम्बिरः १२ दन्तकर्षणः १३। इति शब्दरत्नावली॥ रेवतः १४ वज्रशोधी १५ दन्तहर्षकः १६। इति जटाधरः॥ तस्य गुणाः।